
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ АДАПТИВНОГО СПОРТУ ЯК СКЛАДОВОЇ АДАПТИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ірина Когут

Резюме. Раскрывается социально-гуманистический потенциал адаптивного спорта как один из компонентов адаптивной физической культуры. На основе анализа научных источников определены способы повышения уровня социальной интеграции лиц с инвалидностью. Оценен вклад адаптивного спорта в реализацию целей развития тысячелетия. На основании анализа ряда документов доказано значительное внимание представителей различных международных сообществ к важности занятий спортом лиц с инвалидностью. Доказано, что популярность адаптивного спорта, его физический, социальный, гуманистический и экономический потенциал выступают в качестве идеального инструмента для снижения стигмы, связанной с инвалидностью, а также способствуют социализации, независимости, расширению возможностей и полноценной социальной интеграции лиц с инвалидностью.

Ключевые слова: адаптивный спорт, адаптивная физическая культура, лица с инвалидностью, социально-гуманистический потенциал.

Summary. The article presents socio-humanistic potential of adaptive sport as one of the components of the adaptive physical education. On the basis of literary sources analysis new methods for increasing social integration of persons with disabilities have been determined. The contribution of adaptive sport into the implementation of Millennium Development Goals has been outlined. The analysis of several documents has proved significant attention of representatives of various international communities to the importance of sports engagement of persons with disabilities. It has been proved that the popularity of adaptive sport as well as its physical, social, humanistic and economic potential are the perfect tool for reducing the stigma of disabilities and promoting socialization, independence, empowerment and full social integration of persons with disabilities.

Keywords: adaptive sports, adaptive physical education, persons with disabilities, socio-humanistic potential.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Адаптивний спорт не є новим соціальним явищем, але його потенціал як потужного, ефективного й недорогого засобу сприяння соціальної інтеграції і добробуту осіб з інвалідністю тільки починає активно реалізовуватися [1, 2, 10].

Використання фізичних вправ з оздоровчою метою відомо зі стародавніх часів, проте відомості про проведення перших спортивних змагань для осіб з інвалідністю датуються кінцем XIX ст., коли в Німеччині було відкрито спортивні клуби для людей з вадами слуху. Відтоді адаптивний спорт почав свій активний розвиток. Сьогодні він включає близько 20 змагань для спортсменів різних нозологічних груп, у тому числі три з них – олімпійського рівня: Дефлімпійські ігри (для людей з вадами слуху), Паралімпійські ігри (для осіб із порушеннями опорно-рухового апарату, вадами зору та відхиленнями розумового розвитку) і Спеціальні Олімпіади (для осіб з відхиленнями розумового розвитку). Розвиток спорту для осіб з інвалідністю висвітлюється у понад 50 академічних періодичних виданнях і журналах, що публікують інформацію щодо різноманітних аспектів адаптивної фізичної культури [2, 4, 12].

Існує значна кількість наукових робіт, що доводять користь від занять адаптивним спортом і руховою активністю. Наприклад, деякими дослідженнями засвідчено позитивні зміни в осіб з інвалідністю, які внаслідок занять спортом удосконалюють здібності ходити, бігати, стрибати, підніматися сходами; покращують поставу, м'язовий тонус, сидячий баланс, координацію, силу, ритмічний рух тощо [2, 4, 6, 8, 9, 12]. Проте в межах даного дослідження здійснено спробу розкрити соціально-гуманістичний потенціал адаптивного спорту як одного із компонентів адаптивної фізичної культури (АФК).

Дослідження проведено згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.10 «Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивного спорту в Україні» (номер держреєстрації 0113U004011).

Мета дослідження – визначення основних положень, що розкривають соціально-гуманістичний потенціал адаптивного спорту як складової адаптивної фізичної культури.

Методи дослідження: системний підхід і структурно-функціональний аналіз; порівняння,

зіставлення, аналогія; аналіз, синтез, узагальнення; аналіз наукової літератури та документальних джерел; опитування і спостереження.

Результати дослідження та їх обговорення.

Адаптивний спорт спрямований на підвищення рівня соціальної інтеграції, добробуту, зменшення ізоляції осіб з інвалідністю шляхом зміни громадської думки про інвалідність та їхнього психологічного ставлення до самих себе. Задля досягнення поставленої мети, по-перше, необхідно знизити рівень стигми та дискримінації, пов'язаних з інвалідністю; по-друге, заохочувати й стимулювати осіб з інвалідністю, щоб вони зрозуміли власний потенціал і, по-третє, здійснити зміни в суспільстві, що сприятимуть повноцінній соціальній реалізації зазначеної категорії осіб.

Адаптивний спорт змінює уявлення соціуму про осіб з інвалідністю на підставі переміщення уваги з їхніх наявних вад на здібності. Завдяки спорту здорові люди зустрічаються з особами з інвалідністю у сприятливих позитивних умовах і можуть оцінити реальні можливості зазначеної категорії осіб. Завдяки набутому досвіду під час спільних занять, їхні припущення про можливості осіб з інвалідністю можуть суттєво трансформуватися в кращу сторону. Отже, нефокусування уваги здорових спортсменів на обмеженості осіб з інвалідністю багато в чому забезпечується спільною участю у тренувальних заняттях та змаганнях.

Проте адаптивний спорт змінює й самих осіб з інвалідністю, дозволяючи проявити власні здібності. За допомогою спорту формується впевненість у своїх силах, можливість набуття вмінь та навичок, що мають вплив на вирішення інших життєвих проблем, таких, як отримання освіти, працевлаштування тощо. Адаптивний спорт також надає нові можливості для осіб з інвалідністю у розвитку їхніх родин соціальних навичок, пошуку нових знайомств за межами їхніх родин, формуванні лідерських якостей, самодисципліни та відповідальності, а саме головне, отримують можливість зробити все необхідне задля позитивних змін в їхньому житті.

Досягнення максимально позитивного ефекту від занять адаптивним спортом вимагає пошуку адекватних заходів, що створювали б інклюзивні умови участі осіб з інвалідністю у спортивних подіях та сприяли формуванню обізнаності про особливості учасників спортивного процесу, допомагали розвитку комунікативних навичок, взаємоповаги та взаєморозуміння. При відповідному спілкуванні, знаннях і вміннях спорт може стати потужним інструментом для реформування суспільних відносин і розширення прав і можливостей окремих осіб шляхом придбання нових фізичних і соціальних навичок, впевненості у собі і формуванні нових позитивних стосунків.

Важливість спорту як засобу для покращення життя осіб з інвалідністю відображено у багатьох міжнародних угодах, стратегіях, програмах тощо. Так, ще в 1978 р. ЮНЕСКО визначило цінність спорту для осіб з інвалідністю в Міжнародній хартії фізичного виховання і спорту, Статут якої закликав країни забезпечити реалізацію спеціальних заходів задля створення сприятливих умов для формування повноцінної особистості за допомогою програм фізичного виховання і спорту з урахуванням їх потреб і можливостей [7, 17].

У 1982 р. Організація Об'єднаних Націй розробила Всесвітню програму дій, Глобальну стратегію для підвищення рівня профілактики інвалідності, реабілітації та забезпечення рівних можливостей. В Програмі було вказано на необхідність заохочення всіх осіб з інвалідністю до різноманітних форм спортивних заходів шляхом створення нових та адаптації існуючих об'єктів і правильно організації фізкультурно-спортивної діяльності. Програма окреслила напрями дій для влаштованого ООН «Міжнародного десятиліття осіб з інвалідністю 1983–1992 рр.», протягом якого урядом було запропоновано здійснювати їх реалізацію. У 1993 р. ООН прийняла Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, в яких також розглянуті права занять спортом зазначеної категорії осіб [18, 19].

За Десятиліттям осіб з інвалідністю, запровадженого ООН, прослідувало Азіатсько-Тихоокеанське десятиліття осіб з інвалідністю 1993–2002 рр. (пізніше продовжене до 2012 р.), Африканське десятиліття осіб з інвалідністю 2000–2009 рр. і Десятиліття Америки про права і гідності осіб з інвалідністю на 2006–2016 рр. План дій, прийнятий Організацією африканської єдності (нині Африканський союз) в 2002 р., зокрема посиляється на необхідність прикладати більше зусиль, які б заохочували позитивне ставлення до дітей, молоді, жінок, дорослих з інвалідністю, а також здійснювати заходи щодо забезпечення їх доступу до реабілітації, освіти, професійної підготовки та працевлаштування, а також до культурних і спортивних заходів [16].

Десятиліття Америки ґрунтується на Всеамериканській конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо осіб з інвалідністю, що була прийнята в 1999 р. і вступила в силу в 2001 р. Конвенція з тих пір була ратифікована в 17 країнах. Конвенція закликає уряди держав до ліквідації дискримінації та сприяння інтеграції осіб з інвалідністю до державного і приватного секторів у наданні товарів, послуг, коштів для програм та заходів у спорті, а також інших сферах діяльності [14, 15].

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю є першим юридично обов'язковим міжнародним документом, в якому розглянуто питання про права зазначених громадян у контексті спорту. У

статті 30.5 Конвенції зазначено, що «зادля того щоб особам з інвалідністю надати можливість брати участь нарівні з іншими у проведенні дозвілля та відпочинку й у спортивних заходах, держави-учасниці вживають відповідних заходів:

а) заохочення та пропаганда участі максимальною мірою осіб з інвалідністю у змаганнях з основних і спеціалізованих видів спорту на всіх рівнях;

б) забезпечення осіб з інвалідністю мати можливість організувати, розвивати та брати участь у спеціально адаптованих для них спортивних та розважальних заходах і з цією метою заохочувати їх з наданням нарівні з іншими відповідного навчання, підготовки кадрів та ресурсів;

в) облаштування безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до спортивних, рекреаційних і туристичних об'єктів;

г) створення умов рівного доступу дітей з інвалідністю до участі в іграх, у проведенні дозвілля і відпочинку й у спортивних заходах, у тому числі в межах шкільної освіти;

д) забезпечення доступу осіб з інвалідністю до послуг, що надаються під час організації дозвілля, туризму, відпочинку та спортивних заходів» [5].

У цій статті розглянуть основні аспекти спорту, що пов'язані з особами з інвалідністю. Так, участь у змаганнях з основних видів спорту означає, що особи з інвалідністю можуть змагатися в них спільно зі здоровими спортсменами, наприклад, коли спортсмен з вадами слуху бере участь в змаганнях разом із партнерами, які не мають проблем зі слухом. Відсутні жодні зміни у правилах, що були б внесені через інвалідність спортсмена. У таких випадках важливо зауважити, що особи з інвалідністю мають доступ до участі в змаганнях і не виключаються на підставі дискримінаційного уявлення про їх можливості та невинуватих намірів чи побоювань за їх безпеку.

Участь у спеціалізованих видах спорту означає, що особи з інвалідністю змагаються разом з іншими спортсменами з аналогічними обмеженнями. У цих видах особи з інвалідністю часто відчувають проблеми щодо повноцінної можливості тренувальної практики, доступної інфраструктури, достатньої кількості тренерів, які добре обізнані про те, як адаптувати вид спорту під можливості спортсменів, або забезпечити рівноправний доступ до послуг і ресурсів, що є загальнодоступними.

Адаптивний спорт є категорією, що конкретно не розглядається у Конвенції і належить до спорту, який адаптований для залучення осіб з інвалідністю до тренувального процесу та змагань. На додаток до спеціалізованих видів спорту для осіб з інвалідністю, він призначений для того, щоб люди з інвалідністю і без неї брали участь у соціальній інтеграції. Наприклад, команди із сидячого волей-

болу можуть включати в свій склад як спортсменів з інвалідністю, так і здорових, тому що цей вид спорту був адаптований для участі обох категорій.

Стаття 30.5 також вимагає, щоб уряди забезпечили доступ осіб з інвалідністю до спортивних споруд і місць відпочинку як глядачів і активних учасників, а також вказує на те, щоб діти з інвалідністю були залучені до адаптивного фізичного виховання у межах освітньої системи «максимальною можливою мірою».

Для гарантування реалізації прав, закріплених у Конвенції, у всьому світі у січні 2006 р. було засновано Міжнародну робочу групу з питань інвалідності у спорті. Її членами є представники ООН, міжнародних установ, громадянського суспільства, наукових кіл та спортивних організацій. Робоча група контролює і забезпечує популяризацію адаптивного спорту на глобальному рівні.

Спорт може зіграти важливу роль у поліпшенні інтеграції та добробуту осіб з інвалідністю і, тим самим, сприяти реалізації Цілей розвитку тисячоліття [3].

Цілі	Внесок спорту
Ліквідація крайньої бідності й голоду	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження стигми та підвищення самооцінки, впевненості в собі і набуття соціальних навичок приведе до збільшення зайнятості і зниження рівня бідності та голоду осіб з інвалідністю.
Отримання загальної початкової освіти	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження стигми, що перешкоджає дітям з інвалідністю відвідувати школу. • Підвищення обізнаності про важливість фізичного виховання для всіх дітей і здатність адаптувати спортивні заходи для дітей з інвалідністю.
Забезпечення рівності та розширення прав і можливостей жінок	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення прав і можливостей жінок і дівчаток з інвалідністю через можливості, що надає спорт, – здобувати знання про здоров'я, фізичні навички, соціальні мережі та лідерський досвід. • Ослаблення гендерних норм, що обмежують права жінок, вводячи поняття «спортивна жінка».
Скорочення дитячої смертності	<ul style="list-style-type: none"> • Поліпшення здоров'я дітей з інвалідністю за допомогою збільшення рівня їх рухової активності. • Зниження ймовірності дітовбивства шляхом зниження стигми та сприяння більш широкій інтеграції дітей з інвалідністю у суспільстві.
Поліпшення охорони материнства	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення доступу жінок з інвалідністю до медико-санітарної освіти, використовуючи спорт як комунікаційну платформу.
Боротьба з ВІЛ та СНІД, малярією та іншими захворюваннями	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення доступу до профілактики захворювань та інформації про лікування для осіб з інвалідністю через спортивні програми з компонентом медичної освіти. • Зниження стигми, пов'язаної з ВІЛ та СНІДом шляхом включення людей із цими хворобами до спортивних заходів. • Поліпшення здоров'я людей, які живуть з ВІЛ та СНІДом за рахунок участі в спортивних заходах
Забезпечення екологічної стійкості	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення знань і дій на підтримку екологічної стійкості серед осіб з інвалідністю, використовуючи спорт як платформу для освітньої та соціальної мобілізації
Формування глобального партнерства для розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • Створення глобальних мереж для адаптивного спорту, щоб збирати дані, підвищувати рівень інформованості та обмінюватися знаннями.

Варто зазначити, що всесвітня популярність адаптивного спорту, його фізичний, соціальний, гуманістичний та економічний потенціал сприяють формуванню платформи для освітньої та соціальної мобілізації та виступають як доцільний інструмент зниження стигми, пов'язаної з інвалідністю, а також сприяють соціалізації, незалежності, розширенню можливостей і повноцінній інтеграції осіб з інвалідністю в соціум.

У деяких країнах особам з інвалідністю вдалося зосередити увагу соціуму більше на своїх здібностях, аніж на обмеженнях, але вони, однак, страждають від соціальної стигми, пов'язаної з інвалідністю. Стигма складається з необґрунтованих стереотипів, неточних припущень, негативного сприйняття і забобонів. У багатьох громадах стигма глибоко закоренилася. Значна кількість бар'єрів у дискримінаційній практиці та політиці, що перешкоджають інтеграції осіб з інвалідністю, виникає внаслідок існування стигми та є тією причиною, через яку деякі діти відмовляються грати з однолітками з інвалідністю, вчителі не оцінюють об'єктивно студентів з інвалідністю, а роботодавці відмовляються наймати осіб з інвалідністю, вважаючи, що вони поступаються у здібностях і можливостях здоровим людям.

Наслідки стигми можуть бути суворими і навіть смертельними. У деяких культурах жінка може мати труднощі при одруженні, якщо в її родині є родичі з інвалідністю. Матері можуть бути звинувачені в тому, що народили дитину з інвалідністю, та через це можуть навіть бути покинуті своїми чоловіками. Часто жінки не мають змоги працювати повний робочий день через потреби ледь не цілодобового перебування та піклування про своїх дітей. Батьки можуть відмовити в допомозі своїй доньці через те, що вона народила дитину з інвалідністю. Під гнітом сорому чи страху за безпеку своєї дитини з інвалідністю батьки можуть обмежувати її вільний доступ до соціуму, тримаючи її лише вдома. У деяких культурах стигма, пов'язана з інвалідністю, настільки значна, що призводить до випадків дітовбивства. Чим частіше питання інвалідності розглядаються у різних аспектах існування суспільства, тим більш адекватно будуть сприйматися люди з інвалідністю як повноправні та повноцінні громадяни. Спорт може допомогти в боротьбі зі стигмою, тому що він демонструє позитивні риси та переваги осіб з інвалідністю, які, як правило, не помітні в звичайному житті. Акцент робиться не на їх інвалідності, а на їх здатності забити м'яч або зробити вирішальний пас.

Висвітлення у ЗМІ спортивних заходів за участю осіб з інвалідністю може відігравати важливу роль у створенні більш позитивного і адекватного уявлення про цих людей. Наприклад, зростаюча

популярність Паралімпійських ігор зробила значний внесок у визнання осіб з інвалідністю та їх інтеграцію в суспільство. Більше 300 млн людей переглядали телевізійні трансляції Паралімпійських ігор в Сіднеї в 2000 р., а, за даними оргкомітету Паралімпійських ігор в Лондоні в 2012 р., загальна телевізійна аудиторія за час проведення Ігор склала близько 4 млрд глядачів. Лише ця подія значно збільшує обізнаність суспільства про можливості спортсменів з інвалідністю.

Використовуючи адаптивний спорт, особи з інвалідністю мають змогу знищити стигму, що заважає їхній інтеграції у власних громадах. Так, за даними ВООЗ, у сільських районах Бангладешу, де міжнародна неурядова організація Міжнародний Гандикап запускає проект «Спорт для дітей та молоді з інвалідністю», співробітники розповідають про суттєву зміну у відносинах сільських жителів до осіб з інвалідністю після спостереження їхніх спільних занять спортом. Інший приклад, пов'язаний з іменем жителя Гани, – Еммануелем Ебоа Йебоа, який мав коротку праву ногу, був залишений батьком, котрий соромився мати дитину з інвалідністю. У відповідь на стигму і негативне ставлення, з якими він зіткнувся в своєму житті, Йебоа вирішив здійснити подорож на велосипеді Ганою, щоб привернути увагу до осіб з інвалідністю і змусити національний уряд вирішити проблему інвалідності. По дорозі Йебоа зупинявся в селах, щоб говорити з людьми про те, що значить жити з інвалідністю. Зрештою, його боротьба за права осіб з інвалідністю привернула міжнародну увагу, зокрема Генерального секретаря ООН Кофі Аннана та його колег, які стали активно підтримувати справу, розпочату Еммануелем. Король Гани – Osagyefuo – також проявив інтерес, запросивши велосипедиста зустрітися з ним, в результаті Еммануель Йебоа став першою людиною з інвалідністю в Гані, яка отримала право на королівську аудієнцію [13].

Наступний приклад пов'язаний з 12-річним бразильським хлопчиком Габріелем Мунісом, який народився без обох ступнів, але грає в футбол на рівні зі звичайними спортсменами. Коли Габріелю виповнився рік, йому поставили протези. Хлопчик щодня тренувався, граючи в свою улюблену гру – футбол – та став кращим гравцем і капітаном шкільної команди. Габріель Муніс став першою дитиною з інвалідністю, якого за його талант та наполегливість прийняли в школу юніорів футбольного клубу «Барселона». Унікального хлопчика, якого помітили тренери академії «Барселони», запросили також зіграти кілька показових матчів на підтримку чемпіонату світу в Бразилії у 2014 р. [11].

Крім того, однією із п'яти інновацій ювілейного чемпіонату світу з футболу в 2014 р. у Бразилії

стало його відкриття, коли перший удар по м'ячу виконав підліток в екзоскелеті. Екзоскелет дозволяє займатися спортом, а не тільки вставати і ходити. Уродженець Бразилії професор Мігель Ніколіс, будучи координатором проекту зі створення екзоскелета, яким можна керувати за допомогою мозкових сигналів, хотів показати новітні технічні досягнення. При цьому він сподівається, що серця мільйонів людей, які побачили відкриття чемпіонату, відкриються й для благодійності та стануть запорукою зниження рівня стигми в суспільстві.

Стигма – це не тільки зовнішній бар'єр, що перешкоджає доступу осіб з інвалідністю до повноцінної соціальної, економічної, політичної, культурної реалізації, зазвичай, це ще й внутрішній бар'єр, внаслідок якого зазначена категорія людей піддає сумніву свою необхідність та важливість для суспільства. Наприклад, більшість постраждалих від наземних мін, які беруть участь у камбоджійській лізі з адаптивного волейболу, повідомляють, що вони подумували про самогубство, коли втратили кінцівки. Грунтуючись на власних попередніх, стереотипних уявленнях про життя осіб з інвалідністю, вони не мали жодної надії на щасливе майбутнє. Участь у спортивних змаганнях дала цим волейболістам змогу зрозуміти, що вони здатні зробити набагато більше, ніж могли собі уявити. Їхні погляди на обмеження, що є наслідком їхньої інвалідності, були докорінно змінені, надаючи їм більш оптимістичного настрою і відновлення віри в своє майбутнє.

Стигма несе особливі труднощі для жінок з інвалідністю, які часто піддаються подвійній дискримінації – на основі їх статі та інвалідності. Дослідження показують, що 93 % жінок з інвалідністю не беруть участі у заняттях спортом чи фізичною активністю, до того ж жінки становлять лише одну третину від спортсменів з інвалідністю – учасників міжнародних змагань. Багато країн досі відмовляються делегувати жінок на ці змагання. Доступ до освіти, медичних та соціальних послуг, у тому числі реабілітаційних, часто залежить від статі. Це особливо різко проявляється в країнах, де вважається, що основне призначення жінки – це виконання побутових функцій. У результаті цієї додаткової ізоляції жінки з інвалідністю мають більш високий рівень неграмотності і нижчий рівень зайнятості, ніж чоловіки з подібними вадами. Жінки з інвалідністю частіше стають жертвами знущань і насильства, внаслідок їх зниженого статусу в суспільстві та нерівноправного й несправедливого ставлення до них.

Надаючи жінкам з інвалідністю можливість конкурувати і демонструвати свої фізичні здібності, адаптивний спорт допомагає знизити рівень гендерних стереотипів і негативне їх сприйняття. Спорт створює середовище, в якому ставлення до

слабкої статі є більш справедливим, а розширення прав і можливостей для цих жінок дає їм впевненість та бажання досягати успіхів і в інших сферах суспільного життя з такою ж вірою в себе.

Особи з інвалідністю, як правило, виключені з освіти, зайнятості та громадського життя, починаючи з самого раннього віку. Ізоляція позбавляє їх можливостей вільно спілкуватися і розвивати стосунки з іншими людьми, що негативно впливає на їх соціальний розвиток, здоров'я і добробут. Як наслідок, люди з інвалідністю мають незначний досвід спілкування, ведення розмови та інших елементів взаємодії з оточуючими.

Адаптивний спорт надає можливість для набуття соціальних навичок, створюючи умови для успішного спілкування, можливості спільної взаємодії та співпраці (тренери та товариші по команді відіграють важливу роль у цьому процесі). Він також об'єднує батьків та родини осіб із інвалідністю. Часто батьки цих осіб також виявляються соціально ізольованими. Соціальна взаємодія з іншими родинами, які мають дітей з подібними вадами, дозволяє їм надавати підтримку один одному і сприяє позитивним змінам у їхньому громадському житті й забезпечує досягнення повноцінної інтеграції та рівності у суспільстві їх дітей.

Є багато перешкод на шляху реалізації спортивних програм для осіб з інвалідністю. Людям цієї категорії надзвичайно складно знайти одне одне, адже вони більшість часу перебувають вдома або спеціальних закладах закритого типу і не мають місця для зустрічі, наприклад, доступних громадських центрів. Транспорт є недоступним та непристосованим, що створює труднощі для поїздок осіб з інвалідністю як на спортивні, так і інші громадські заходи. Там, де заклади є пристосованими, можуть бути складності з виділенням часом на заняття, адже адаптивний спорт не вважається пріоритетним. Крім того, важко знайти тренерів, які здатні адекватно оцінити здібності людей з інвалідністю, і які були б добре обізнаними про те, як організувати заняття адаптивною фізичною культурою таким чином, щоб не лише не нашкодити цим особам, а й сприяти їх розвитку. Існування зазначених проблем гальмує ефективності реалізації потенціалу адаптивного спорту.

Отже, адаптивний спорт, як і інші складові адаптивної фізичної культури, спроможні не лише вдосконалювати фізичні, психічні, розумові, лідерські та інші якості, сприяти розвитку комунікативних здібностей, самовпевненості, віри у власні можливості, але й забезпечити передумови задля максимально повноцінної соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

Висновки. Змагання в адаптивному спорті перетворилися від локальних у масштабні міжнародні спортивні заходи для спортсменів із найрізнома-

нітнішими формами інвалідності. Успіх сучасних Дефлімпійських, Паралімпійських ігор та Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад є свідченням і фактором зміни ставлення суспільства до інвалідності. Люди з інвалідністю – не тягар і не стаття соціальних витрат, а актив суспільства, здатний

зробити вагомий внесок у його розвиток і процвітання. Необхідно лише створити відповідні умови, усуваючи фізичні та соціальні бар'єри. Змагання, що проводяться у межах адаптивного спорту, сприяють цьому у напрямі як створення безбар'єрного середовища, так і зміни суспільних установок.

Література

1. *Бегидова Т. П.* Основы адаптивной физической культуры : [учеб. пособие] / Т. П. Бегидова. – М.: Физкультура и спорт, 2007. – 192 с.
2. *Брискин Ю. А.* Адаптивный спорт / Ю. А. Брискин, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – М.: Сов. спорт, 2010. – 316 с.
3. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций (принята резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 г.). – [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.
4. *Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / [С. Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін, І. О. Когут та ін.].* – К.: Асконіт, 2011. – 250 с.
5. *Конвенція про права інвалідів (неофіційний переклад) / Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на 61-й сесії ГА ООН.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.un.org.ua/ua/disabilities>.
6. *Матвеев С. Ф.* Педагогічні засади проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають вади розумового розвитку: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / [С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, Є. В. Гончаренко]. – К.: ТОВ «Інтерсервіс», 2013. – 122 с.
7. *Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту (21 листопада 1978 р.).* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_350?nreg=995_350&find=1&text.
8. *Павлось О.* Контроль общей физической и технической подготовленности спортсменов с нарушением интеллекта / О. Павлось // *Cultura fizica : hrobleme stiintifice ale invatamantului si sportului : Materiale conf. st. intern. a doctoranzilor / col. red. : Danail S. [et al.]*. – Ch.: Editura USEFS, 2012. – P. 252–256.
9. *Передерий А. В.* Особливості підготовки спортсменів з вадами зору / А. В. Передерий, М. С. Розторгуй // *Фіз. активність, здоров'я і спорт : наук. журн.* – Л., 2011. – № 4 (6). – С. 46–51.
10. *Приступа Е. Н.* Спорт инвалидов как составляющая международного олимпийского движения / Е. Н. Приступа, Ю. А. Брискин, А. В. Передерий // *Междунар. науч.-практ. конф. государств-участников СНГ по пробл. физ. культуры и спорта : докл. пленар. заседаний.* – Минск: БГУФК, 2010. – С. 66–75.
11. *Brave Brazilian wonderkid who was born without feet is invited to train with Barcelona.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-2194810/Brazilian-wonderkid-Gabriel-Muniz-invited-train-Barcelona.html>.
12. *DePauw K.* Horseback Riding for Individuals with Disabilities: Programs, Philosophy, and Research. – Adapted Physical Activity Quarterly. – 1986 – 217–226 p.
13. *Emmanuel's Educational Foundation and Sports Academy.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.emmanueldream.org/>.
14. *Organization of American States (OAS), 29th Sess., Inter-American Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Persons with Disabilities.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.oas.org/juridico/English/sigs/a-65.html>.
15. *Inter-American Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Persons with Disabilities.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-65.html>.
16. *The Secretariat of the African Decade of Persons with Disabilities, Continental Plan of Action for the African Decade of Persons with Disabilities.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: http://www.secretariat.disabilityafrica.org/documents.php?action=get_file&attach_id=267.
17. *UNESCO, International Charter of Physical Education and Sport.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: http://www.unesco.org/education/nfsunesco/pdf/SPORT_E.PDF.
18. *United Nations, The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm>.
19. *United Nations, World Programme of Action Concerning Disabled Persons.* – [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/diswpa00.htm>.

References

1. *Бегидова Т. П.* Fundamentals of adaptive physical education: [teaching guide] / Т. П. Бегидова. – Moscow: Fizkultura i sport, 2007. – 192 p.
2. *Briskin, Y. A.* Adaptive sports / Y. A. Briskin, S. P. Yevseyev, A. V. Perederiy. – Moscow: Sov. sport, 2010. – 316 p.

3. *The Millennium Declaration of the United Nations* (Adopted by General Assembly resolution 55/2 of 8 September 2000) – [Electronic resource] // Access: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.
4. Historical, organizational and social aspects of sport for disabled people: teaching guide for students of higher physical education and sport institutions / [S. F. Matveyev, Y. A. Briskin, I. O. Kogut et al.]. – Kiev: Askonit, 2011. – 250 p.
5. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (unofficial translation) General Assembly resolution № 61/106, adopted at the sixty-first session of the UN. – [Electronic resource]. – Access: <http://www.un.org.ua/ua/disabilities>
6. *Matveyev S. F.* Teaching principles of training sessions for athletes with mental development disabilities: teaching guide for students of higher physical education and sport institutions / [S. F. Matveyev, I. A. Kogut, E. V. Goncharenko] – Kiev: LLC «Interservice», 2013. – 122 p.
7. *International Charter of Physical Education and Sport* (November 21, 1978) – [Electronic resource] // Access: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_350?nreg=995_350&find=1&text
8. *Pavlos, A.* Control for general physical and technical fitness of athletes with cognitive development disorder / A. Pavlos. // *Cultura fizica: hrobleme stiintifice ale invatamantului si sportului: Materiale conf. st. intern. a doctoranzilor / col. red. : Danail S. [et al.]. – Ch. : Editura USEFS, 2012. – P. 252–256.*
9. *Perederii A. V.* Features of training of athletes with visual impairments / A. V. Perederii, M. S. Roztorhui // *Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport: naukovyi zhurnal – L., 2011. – N 4 (6). – P. 46–51.*
10. *Pristupa, E. N.* Disabled sport as part of the international Olympic movement / E. N. Pristupa, Y. A. Briskin A. V. Perederiy // *Intern. Sci. and practical. Conf. States – the CIS member states on nat. Culture and Sports: rep. plenar. meetings. – Minsk: BGUFK, 2010. – P. 66–75.*
11. *Brave Brazilian wonderkid who was born without feet is invited to train with Barcelona.* – [Electronic resource] // Access: <http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-2194810/Brazilian-wonderkid-Gabriel-Muniz-invited-train-Barcelona.html>
12. *DePauw K.* «Horseback Riding for Individuals with Disabilities: Programs, Philosophy, and Research» (1986) / K. DePauw – *Adapted Physical Activity Quarterly.* – P. 217–226.
13. *Emmanuel's Educational Foundation and Sports Academy.* – [Electronic resource] // Access: <http://www.emmanueldream.org/>
14. *Organization of American States (OAS), 29th Sess., Inter-American Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Persons with Disabilities.* – [Electronic resource] // Access: <http://www.oas.org/juridico/English/sigs/a-65.html>.
15. *Inter-American Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Persons with Disabilities.* – [Electronic resource] // Access: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-65.html>.
16. *The Secretariat of the African Decade of Persons with Disabilities, Continental Plan of Action for the African Decade of Persons with Disabilities.* – [Electronic resource] // Access: http://www.secretariat.disabilityafrica.org/documents.php?action=get_file&attach_id=267.
17. *UNESCO, International Charter of Physical Education and Sport.* – [Electronic resource] // Access: http://www.unesco.org/education/nfsunesco/pdf/SPORT_E.PDF.
18. *United Nations, The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities.* – [Electronic resource] // Access: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm>.
19. *United Nations, World Programme of Action Concerning Disabled Persons.* – [Electronic resource] // Access: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/diswpa00.htm>.